

БІЗНЕС ТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КАПІТАЛ

УДК 658.64(477)

Грінченко Р.В.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки підприємств
та організації підприємницької діяльності,
Одеський національний економічний університет

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Динамічні умови господарювання вимагають високоефективної діяльності суб'єктів у будь-якій сфері, проте діяльність сучасних підприємств супроводжується високим рівнем конкуренції та невизначеності. Формування ефективного механізму адаптації підприємств створить передумови для підвищення конкурентоздатності сучасних підприємств та подальшого розвитку економіки країни, а ефективний механізм адаптації підприємств до змін повинен базуватись на врахуванні тенденцій розвитку підприємництва в країні, що відмінні для кожної країни у сучасному динамічному світі. Підприємництво в Україні нарощує свої обсяги, проте відзначаються деякі негативні структурні зрушення у бік зростання спекулятивної діяльності на території країни та зменшення ефективності використання ресурсів у процесі діяльності. Сучасні українські підприємства постійно працюють в умовах політичної, економічної, соціальної та науково-технологічної нестабільності і вирішенню проблем боротьби із нестабільністю може сприяти формування підприємствами гнучкого механізму адаптації підприємств до змін, що, в першу чергу, базується на усвідомленні ними сучасних тенденцій, що відбуваються у зовнішньому середовищі їх діяльності.

Ключові слова: підприємства, тенденції, зміни, напрямки розвитку, структура.

ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В УКРАИНЕ

Грінченко Р.В.

Динамические условия хозяйствования требуют высокоэффективной деятельности субъектов в любой сфере, однако деятельность современных предприятий сопровождается высоким уровнем конкуренции и неопределенности. Формирование эффективного механизма адаптации предприятий создаст предпосылки для повышения конкурентоспособности современных предприятий и дальнейшего развития экономики страны, а эффективный механизм адаптации предприятий к изменениям должен базироваться на учете тенденций развития предпринимательства в стране, которые отличаются в каждой стране в современном динамичном мире. Предпринимательство в Украине наращивает свои объемы, однако отмечаются некоторые негативные структурные сдвиги в сторону увеличения спекулятивной деятельности на территории страны, и уменьшение эффективности использования ресурсов в процессе деятельности. Современные украинские предприятия постоянно работают в условиях политической, экономической, социальной и научно-технологической нестабильности, и решению проблем борьбы с нестабильностью может способствовать формированию предприятиями гибкого механизма адаптации к изменениям, который, в первую очередь, базируется на осознании ими современных тенденций, происходящих во внешней среде их деятельности.

Ключевые слова: предприятия, тенденции, изменения, направления развития, структура.

TRENDS IN ENTREPRENEURSHIP DEVELOPMENT IN UKRAINE

Hrinchenko Raisa

Dynamic conditions of economic activity require highly effective activities of entities in any sphere, but the activity of modern enterprises is accompanied by a high level of competition and uncertainty. The purpose of the article is theoretical substantiation of processes and tendencies that reflect the dynamics of entrepreneurship in Ukraine at the present stage. The formation of an effective mechanism for adapting enterprises will create the preconditions for increasing the competitiveness of modern enterprises and further development of the country's economy. In Ukraine the number of business entities has slightly decreased. The number of individuals-entrepreneurs was more likely to hurt. This tendency testifies to the ineffectiveness of measures of state power on interaction and stimulation of self-employment of people on the territory of the country. Self-employed entrepreneurs are the driving force behind the development of the economy of any country, a means to overcome the problems of low solvency and unemployment in the state. In the structure of expenses of business entities in Ukraine for the period from 2013 to 2017, the share of material expenses increased and the share of labor costs and deductions on social measures decreased. This tendency negatively characterizes the development of the country's economy, that is, the country does not implement innovative technologies that create opportunities for saving material resources, but at

the same time, technologies are introduced to save human resources and expenses associated with them. This tendency can promote the development of unemployment and reduce the solvency of the population in the country. The largest increase in material costs in agriculture and industry. Although this tendency is characteristic of most types of economic activity in Ukraine. It is also associated with inflationary processes in the country and the dependence of most areas of activity on imported material resources. Entrepreneurship in Ukraine is increasing its volumes, but some negative structural changes are noted in the direction of the growth of speculative activity on the territory of the country, and the reduction of the efficiency of the use of resources in the process of activity. An effective mechanism for adapting enterprises to change should be based on the trends of entrepreneurial development in the country, which have their own differences for each country in the modern dynamic world.

Keywords: enterprises, trends, changes, directions of development, structure.

Постановка проблеми. Необхідність дослідження сучасних тенденцій та особливостей розвитку підприємництва в Україні зумовлена великим значенням його для розвитку економіки країни. Динамічні умови господарювання вимагають високоефективної діяльності суб'єктів у будь-якій сфері, проте діяльність сучасних підприємств супроводжується високим рівнем конкуренції та невизначеності. Формування ефективного механізму адаптації підприємств створить передумови для підвищення конкурентоздатності сучасних підприємств та подальшого розвитку економіки країни. Проте ефективний механізм адаптації підприємств до змін повинен базуватись на врахуванні тенденцій розвитку підприємництва в країні, що мають свої власні відмінності для кожної країни у сучасному динамічному світі.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Останніми роками багато науковців приділяють увагу питанням зміни тенденцій розвитку підприємництва в Україні. Питання щодо тенденцій розвитку підприємництва досліджуються такими провідними ученими, як: О.В. Дикань [1], А.І. Ковальов [2], О.В. Кашуба [3], Т.Д. Костенко [4], М.А. Латинін [5], Т.К. Мещерякова [6], В.В. Пап [7] та ін. Проте розвиток підприємництва в Україні характеризується швидкими темпами змін, що висуває необхідність більш комплексного та системного його аналізу з метою формування ефективного механізму адаптації підприємств до змін.

У зв'язку із особливою важливістю цього питання для розвитку економіки України воно потребує подальшого розгляду та доповнення.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Питання, що досліджується, характеризується недостатнім науковим опрацюванням. Дослідження, що проводяться не мають системного характеру, та розглядають лише окремі проблемні аспекти розвитку підприємництва України. Virішення окресленого питання потребує комплексного підходу, який повинен базуватись на досконалому аналізі сучасного стану розвитку підприємництва в Україні.

Постановка завдання. Метою статті є теоретичне обґрунтування процесів та тенденцій, що відображають динаміку підприємництва в Україні на сучасному етапі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження основних тенденцій розвитку сучасного підприємництва розпочнем із аналізу статистичної інформації щодо підприємництва, яка дає змогу виділити загальні для України тенденції розвитку підприємництва.

Перш за все проаналізуємо кількість суб'єктів господарювання в Україні за останні 7 років, з 2010 по 2017 роки (рис. 1). Дані показники свідчать про зростання або ж скорочення підприємницької активності у державі, що свідчить про ефективність або неефективність стимулювання розвитку підприємництва на

рівні державного управління. В Україні за визначений період дещо скоротилась кількість суб'єктів господарювання. Більш значними темпами скоротилась кількість фізичних осіб-підприємців. Дана тенденція свідчить про неефективність заходів державної влади щодо взаємодії та стимулювання самозайнятості людей на території країни. Самозайняті підприємці є рушійною силою розвитку економіки будь-якої країни, засобом подолання проблем низької платоспроможності та безробіття на території держави. Тому слід зазначити, що тенденція скорочення кількості суб'єктів господарювання не є позитивною для України.

Проте слід зауважити, що обсяг реалізованої продукції в Україні за зазначений період значно зріс (рис. 2), причому основну частину обсягу продукції реалізують підприємства, а не фізичні особи-підпри-

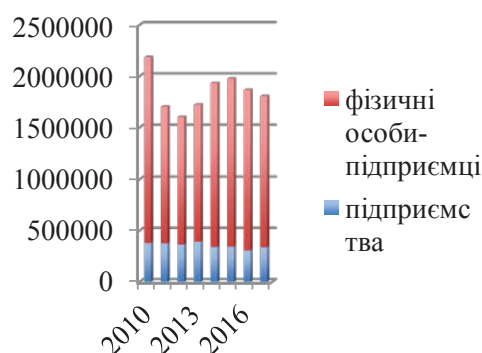

Рис. 1. Кількість суб'єктів господарювання в Україні за період 2010-2017 років, одиниць

Джерело: [8]

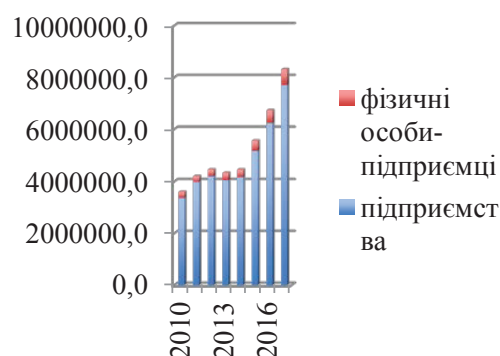

Рис. 2. Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) в Україні за період 2010-2017 років, млн. грн.

Джерело: [8]

емці. Але ж дана тенденція пов'язана із інфляційними процесами в державі та не може розглядатися як один із визначник показників розвитку підприємництва в державі. Величина частки реалізованої продукції підприємствами пов'язана із більш високими обсягами здійснення діяльності, ніж дозволяють законодавчі акти для ведення діяльності фізичними особами-підприємцями.

Наступним етапом проаналізуємо зміну структури суб'єктів господарювання в Україні за видами економічної діяльності за період 2010-2017 роки [8].

У 2010 році у структурі суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності перше місце посідала кількість підприємств оптової та роздрібною торгівлі із часткою у 54,82%, проте за сім років частка підприємств оптової та роздрібною торгівлі скоротилась до рівня 46,41%. Також слід зауважити, що за зазначений період скоротилась частка кількості будівельних підприємств (з 3,44% до 2,78%), підприємств транспорту (з 6,68% до 5,31%). Проте зросла частка підприємств, що здійснювали сільськогосподарську діяльність (з 3,68% до 4,24%) та інформаційну, телекомунікаційну діяльність (з 2,56% до 8,14%). Такі показники динаміки кількості суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності свідчать про зміну уподобань підприємців щодо сфери діяльності. Тобто останнім часом, наприклад, у торгівлі скорочується кількість підприємств, а у інформаційній та телекомунікаційній сфері – навпаки, збільшується. Проте кількість підприємств зовсім не свідчить про скорочення обсягів реалізації продукції такими підприємствами. Наприклад, підприємства сфери торгівлі нарощують обсяги реалізації, скорочуючи кількість підприємств.

На рис. 3,4 представлена структура обсягу виробленої продукції (товарів, послуг) суб'єктами господарювання за видами економічної діяльності в Україні за період 2013, 2017 роки.

Аналізуючи зміну структури обсягу виробленої продукції (товарів, послуг) суб'єктами господарювання за видами економічної діяльності в Україні за період з 2013 по 2017 роки, можна побачити наступні тенденції:

- частка продукції сільського господарства зросла з 7,6% до 9,8%. Беручи до уваги те, що Україна є державою із сприятливими для розвитку сільського господарства умовами дана тенденція є позитивною. Тобто підприємці навчаються використовувати наявні природні ресурси. Проте, розглядаючи більш досконало структуру сільськогосподарського виробництва, слід відмітити наявну проблему зношування природних ресурсів за рахунок вирощування технічних культур, таких, наприклад, як ріпак, та недотримання правил сівобігу. Таким чином, з одного боку, зростають обсяги виробленої сільськогосподарської продукції, а з іншого, зростає зношення природних ресурсів України.

- частка обсягу продукції оптової та роздрібною торгівлі зросла з 14,6% до 16,0%. Зростання даного показника при скороченні суміжних показників промисловості (з 48,7% до 46,2%) свідчить про нарощування обсягів спекулятивної діяльності в країні. Тобто ми скорочуємо виробництво, проте перепродаж товарів зростає. Ця тенденція є негативною для подальшого розвитку економіки країни.

Наступним етапом у дослідженні розвитку підприємництва в Україні виступає аналіз структури витрат суб'єктів господарювання за економічними елементами (табл. 1).

Загалом у структурі витрат суб'єктів господарювання в Україні за період з 2013 по 2017 роки збільшилась частка матеріальних витрат (з 72,3% до 75,0%) та зменшилась частка витрат на оплату праці та відрхувань на соціальні заходи. Дану тенденцію негативно характеризує розвиток економіки країни,

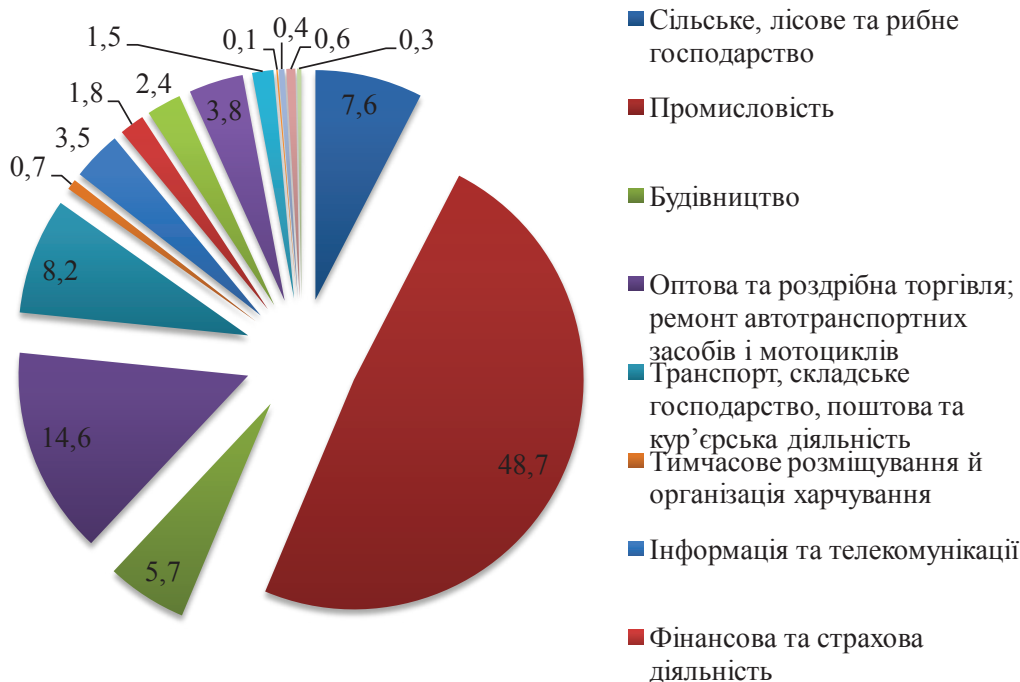

Рис. 3. Структура обсягу виробленої продукції (товарів, послуг) суб'єктами господарювання за видами економічної діяльності в Україні у 2013 році, %

Джерело: [8]

Рис. 4. Структура обсягу виробленої продукції (товарів, послуг) суб'єктами господарювання за видами економічної діяльності в Україні у 2017 році, %

Джерело: [8]

Таблиця 1. Структура витрат суб'єктів господарювання за економічними елементами у 2013 та 2017 роках, %

	Роки	З них за складовими витрат				
		Матеріальні витрати	Амортизація	Витрати на оплату праці	Відрахування на соціальні заходи	Інші витрати
Усього	2013	72,3	7,0	14,0	5,1	1,6
	2017	75,0	7,0	13,4	2,8	1,8
Сільське, лісове та рибне господарство	2013	78,0	6,2	10,8	3,9	1,1
	2017	80,1	6,0	9,3	2,0	2,6
Промисловість	2013	75,8	6,2	11,6	4,4	2,0
	2017	80,3	5,4	10,1	2,1	2,1
Будівництво	2013	85,1	2,5	8,4	3,1	0,9
	2017	86,6	2,7	8,3	1,8	0,6
Оптова та роздрібна торгівля	2013	69,0	6,3	17,8	5,9	1,0
	2017	68,1	5,3	21,8	4,3	0,5
Транспорт	2013	58,4	9,8	22,9	8,3	0,6
	2017	57,6	17,3	19,7	4,1	1,3
Тимчасове розміщування й організація харчування	2013	57,8	9,1	21,9	7,7	3,5
	2017	61,0	6,9	25,3	5,6	1,2
Інформація та телекомунікації	2013	58,6	16,6	17,5	5,7	1,6
	2017	61,5	13,9	19,0	3,4	2,2
Фінансова та страхова діяльність	2013	44,6	3,3	39,3	12,6	0,2
	2017	44,8	4,1	42,4	8,5	0,2
Операції з нерухомим майном	2013	55,3	22,6	14,3	4,9	2,9
	2017	57,4	19,3	15,0	3,1	5,2
Професійна, наукова та технічна діяльність	2013	68,2	2,6	21,6	6,8	0,8
	2017	71,1	2,2	22,1	4,0	0,6
Діяльність у сфері адмін. та допоміжного обслуговування	2013	47,1	16,6	26,2	9,2	0,9
	2017	51,3	14,4	27,6	5,8	0,9
Освіта	2013	43,4	6,7	36,0	12,6	1,3
	2017	44,8	7,7	38,0	8,0	1,5
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	2013	55,2	8,4	26,0	9,2	1,2
	2017	52,3	6,1	33,3	7,2	1,1
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	2013	37,9	21,6	33,8	6,4	0,3
	2017	30,9	18,8	44,4	5,3	0,6

Джерело: [8]

тобто в країні не впроваджуються інноваційні технології, що створюють можливості для економії матеріальних ресурсів, але, в той самий час, впроваджуються технології для економії людських ресурсів та витрат, пов'язаних із ними. Дана тенденція може сприяти розвитку безробіття та зниженню платоспроможності населення в країні. Найбільше зросли матеріальні витрати у сільському господарстві та промисловості. Хоча дана тенденція є характерною для більшості видів економічної діяльності в Україні. Пов'язана вона також із інфляційними процесами в країні та залежною більшої сфер діяльності від імпортих матеріальних ресурсів.

Розглядаючи рентабельність здійснення операційної діяльності суб'єктами господарювання в Україні, слід відзначити наступне: у 2010 році середній показник рентабельності становив 4,0%, у 2017 році його значення зросло до 8,8%. Дані показники в узагальненому вигляді позитивно характеризують розвиток суб'єктів господарювання в Україні.

Провівши дослідження основних, узагальнених тенденцій розвитку підприємництва в Україні, слід зазначити наступне. Підприємництво в Україні нарощує свої обсяги, проте відзначаються деякі негативні структурні зрушення у бік зростання спекулятивної діяльності на території країни, та зменшення ефективності використання ресурсів у процесі діяльності.

Сучасні українські підприємства постійно працюють в умовах політичної, економічної, соціальної та науково-технологічної нестабільності. Вирішенню проблем боротьби і нестабільністю може сприяти формування підприємствами гнучкого механізму адаптації підприємств до змін, що, в першу чергу, базується на усвідомленні ними сучасних тенденцій, що відбуваються у зовнішньому середовищі їх діяльності.

Розвиток підприємництва в Україні передбачає формування теоретико-методологічного базису управління їх діяльністю, обґрунтування на наукових засадах принципів, чинників, методів та інструментів управління такими підприємствами із урахуванням динамічних умов ринку.

В теперішніх умовах управління діяльністю підприємств, що базується не на інтуїтивному підході, а науковому, стає все більш актуальним. Сучасні підприємства стикаються із проблемами, пов'язаними із глобалізаційними чинниками та проблемами, що виникають у його макросередовищі та мікросередовищі. Підвищення ефективності діяльності сучасних підприємств та досягнення ними конкурентних переваг можливі лише за умови комплексного підходу до процесу управління своєю діяльністю. Комплексне вирішення зазначеного завдання дозволить вирішити економічні проблеми діяльності підприємств та створити передумови для розвитку економіки країни, що безпосередньо впливає і на соціальний розвиток у державі.

1. Дикань О.В. *Розвиток малого бізнесу в Україні: проблеми та шляхи забезпечення*. Вісник економіки транспорту і промисловості. 2017. № 57. С. 58-66.

2. Кашуба О. *Підприємництво в Україні: проблеми та перспективи розвитку*. Економіка та держава. 2015. № 6. С. 103-106.

3. *Економічний розвиток регіону на основі активізації підприємницької діяльності / за заг. ред. А.І. Ковальова*. Одеса : Атлант, 2014. 178 с.

4. Костенко Т.Д., Підгора Є.С. *Економічний аналіз і діагностика стану сучасного підприємства*. Київ, 2017. 340 с.

5. *Державне регулювання інноваційного розвитку економіки України: стратегічні пріоритети / за заг. ред. М.А. Латиніна*. Харків : Видавництво ХарРІ НАДУ «Магістр», 2014. 320 с.

6. *Розвиток підприємництва в Україні: теорія, методологія та практика / за ред. О.О. Нepochatenko*. Умань : Видавець «Сочінський М.М.», 2017. 244 с.

7. Пapp B.B. *Сучасний стан і тенденції розвитку малого підприємництва в Україні*. Бізнес-інформ. 2013. № 6. С. 160-164.

8. *Офіційний сайт Державної служби статистики України*. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 08.05.2019).

1. Dykan O.V. (2017). *Rozvytok maloho biznesu v Ukraini: problemy ta shliakhy zabezpechennia* [Small business development in Ukraine: problems and ways of providing]. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*, 57, 58-66. [in Ukrainian].

2. Kashuba O. (2015). *Pidpriemnytstvo v Ukraini: problemy ta perspektyvy rozvytku* [Entrepreneurship in Ukraine: problems and prospects of development]. *Ekonomika ta derzhava*, 6, 103-106. [in Ukrainian].

3. *Ekonomichnyy rozvytok rehionu na osnovi aktyvizatsii pidpriemnytskoi diialnosti* [Economic development of the region on the basis of activation of entrepreneurial activity] / za zah. red. A.I. Kovalova. Odessa : Atlant, 2014. [in Ukrainian].

4. Kostenko T.D., Pidhora Ye.S. (2017). *Ekonomichnyy analiz i diahnostyka stanu suchasnoho pidpriemstva* [Economic analysis and diagnostics of a state of the modern enterprise]. Kyiv. [in Ukrainian].

5. *Derzhavne rehuliuвання innovatsiynoho rozvytku ekonomiky Ukrainy: stratehichni priorytety* [State regulation of innovation development of Ukraine's economy: strategic priorities] / za zah. red. M.A. Latynina. Kharkiv : Vydavnytstvo KharRI NADU «Mahistr», 2014. [in Ukrainian].

6. *Rozvytok pidpriemnytstva v Ukraini: teoriia, metodolohiia ta praktyka* [Development of entrepreneurship in Ukraine: theory, methodology and practice] / za red. O.O. Nepochatenko. Uman : Vydavets «Sochinskyy M.M.», 2017. [in Ukrainian].

7. Papp V.V. (2013). *Suchasnyy stan i tendentsii rozvytku maloho pidpriemnytstva v Ukraini* [Current state and trends of small business development in Ukraine]. *Biznes-inform*, 6, 160-164. [in Ukrainian].

8. *Ofitsiynyi sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy* [Official site of the State Statistics Service of Ukraine]. Retrieved from: <http://www.ukrstat.gov.ua> (accessed 08 May 2019).